

The Chronicle of Phra Nang Chamaridewi of Amphoe Li

Translated from the original Standard Thai by Hilary Disch

Introduction

The following translation of the tale of Phra Nang Chamaridewi tells the history of Li, a district (amphoe/อำเภอ) and small town by the same name in southern Lamphun province. The story celebrates the legacy of Chamari, the woman who led her people away from a war with the Han Chinese people, and eventually founded Li and the flourishing Theravada Buddhist culture that still exists there to this day. The story can be found in its original Thai language on the four-sided wall surrounding the chedi of Wat Phrathat Duang Diao, located just outside the town. There are ninety-one paintings in total and one to three sentences of text below each painting. The abbot of the temple, Phra Atikan Piyawat Titsilo, has stated that he personally undertook interviews with many of the elderly people in Li in order to piece together the legend of Chamari. He did this, he said, in an attempt to preserve the local history of Li that is largely unknown in northern Thailand, and certainly overshadowed in academic scholarship by that of its neighbor to the north, the city of Lamphun.¹

As I have discussed at length elsewhere (see Disch 2012), Chamari is not synonymous with the ubiquitous chronicle of Lamphun's Queen Chamadewi. The abbot and several other people from Li have stated that Chamari was actually the first incarnation of Chamadewi, a dimension of her story that is not discussed in the paintings or the corresponding text, nor in Chamadewi's chronicle (Swearer and Sommai 1998). The abbot has stated that Phra Nang Chamari was a good example of Buddhist piety and leadership, but also that she was a "*sao kae*," or an older, unmarried woman. She had accrued merit and prestige as Chamari, and therefore was reborn as a queen again but "*ying yai kwa kao*" or "greater than before," as Queen Chamadewi of the ancient kingdom of Hariphunchai.² Other residents in the town of Li have expressed the opinion that the two queens were different people altogether.

While much research remains to be done to determine approximately how old and well-known this legend is, it is certain that Chamari's story will contribute to the increasing body of work that supports arguments for women's autonomy within Thai Buddhism. Chamari deviates from some of the standard ways in which

¹ Personal communication with Phra Atikan Piyawat Titsilo, May 11, 2013

² Ibid.

women find power in Buddhism in that she amasses her status neither through motherhood nor through marriage and assuming the role of the “complement” to a great Buddhist king (Strong 2003). She led her people away from a war into peace, founded a kingdom, built up a prosperous local economy, and encouraged and supported the continuation of Buddhist construction and tradition. With the status of women in religion in constant debate in both academic circles and the popular media, this story makes a striking visual and textual addition to the discourse.

This text could also prove useful for those interested in perceptions of local history in northern Thailand. The story contributes not only to the local history of Li but also to the history of the larger territories of Sipsongpanna and Yonok, as seen in some of the earlier paintings of this series. When possible, I have provided geographical and historical information on some of the places that Chamari and her retinue encountered in the story on their long journey south from Luang Phrabang.

I have used the Royal Thai General System of Transcription to transcribe Thai names and titles using the Latin alphabet. The text, written primarily in Standard Thai, fluctuates aesthetically, at times moving from semi-formal language to informal and colloquial language. I have tried to maintain the author’s original style where possible, although I have made some stylistic changes to allow the text to flow more eloquently in English. The use of royal titles is pervasive throughout the text. The title “Phra Nang Chao” refers to Chamari’s royal status as a princess, and later, a queen, and at times she is referred to simply as “Phra Nang” in the original Thai. Phra Nang Chamari is alternately called “Chamaridewi,” which we can assume to be a more formal version of her name.

I would like to thank the abbot of Wat Duang Diao for granting me permission to translate and publish the following chronicle, as well as the artist Chang Kasem Phongsri for sharing his knowledge of northern Thai history and supporting this ongoing project in good faith.

Translation

1. เมื่อ 1600 ปี ก่อน พวกจีน อื่อ (ชั้น) ได้แพร่ลงมาถึง โยนกซึ่งเป็นผู้ไถ่ในสมัยนั้น ชาวโยนกถูกตีเมื่อ คงแต่พวกทหารถูกฆ่าตายเป็นจำนวนมากพวกท่าที่รอดก็ถูกจับไปเป็นทาส

Sixteen hundred years ago, the Han Chinese, or “Chin Ho”, migrated south to the land of the Yonok, which was a Tai tribe at that time. The Han destroyed the Yonok people’s city, and many, many soldiers were killed. Those who survived were caught and enslaved.³

³ Yonok was the earliest Tai region “of more than local extent,” and was concentrated in what is now Chiang Saen in the far north of Thailand (Wyatt 2003: 31). The time frame offered in the Chamari temple paintings is inaccurate according to the work of some historians of Thailand and Laos, such as David Wyatt and Martin Stuart-Fox, who state that the kingdom of Yonok came into being well after the 5th century A.D. Wyatt states that Yonok dates to sometime after the 7th

Panel 2: migration of the Yonok people (all photos of Wat Duang Diao by Katherine Bowie)

2. ชาวยอนกุ้รักกิสระรักความเป็นไทยไม่ยอมรับใช้ชีวันเดือนเดียวกันกับชาวมุ่งเมือง จึงได้อพยพ ผู้คนที่รักกิสระถอยลงใต้ตามลำดับและชาวยอนกุ้รักกิสระรักความเป็นผู้นำ

The Yonok people loved independence. They did not accept subjugation under the Han tribe, and so they migrated. The Yonok people withdrew south in stages under the leadership of Chao Khamphira.⁴

3. เจ้าคำภีร์ทรงพักไฟรพลที่เมืองลิบสองบันนาได้สร้างบ้านเรือนขึ้นบริเวณริมแม่น้ำพากหารได้ແປงหน้าที่กันหุงหาอาหารและฝึกซ้อมการใช้อาวุธให้ชำนาญ

Chao Khamphira and his army rested in Sipsongpanna,⁵ and built houses near the river. The soldiers shared their duties among themselves, cooking food and developing expertise with weapons.⁶

century A.D. (Wyatt 2003: 25), while Stuart-Fox says that Yonok rose no earlier than the 11th century (Stuart-Fox 1998: 31). The time frame becomes still more questionable later in the story when the leader of Sukhothai attacks Mueang Li. The kingdom known as Sukhothai did not exist until much later; a Khmer governor ruled the area that came to be known as Sukhothai until 1238, when two Tai chiefs defeated him (Simms 1999: 20).

⁴ The term “Chao” (เจ้า) is often used in reference to a person of authority, such as a royal figure, an owner or a proprietor. In this story, we might assume that “Chao Khamphira” translates approximately to “King” or “Lord Khamphira.”

⁵ Sipsongpanna was a Thai Lue kingdom established as a state at the end of the 12th century. It became a vassal state of China towards the end of the 14th century, and paid tribute to the rulers of Burma from the 16th to the 19th century (Cohen 1998: 59). Sipsongpanna (Xishuangbanna in Chinese) was in existence until 1950 and the onset of rule by the Chinese Communist Party. It is currently an autonomous prefecture in the southern Chinese province of Yunnan (Kato 1997: 1).

⁶ In the paintings, the Yonok men are depicted as having a variety of tattoos on their legs, chests,

4. เจ้าคำภีร์ทรงโปรดให้สร้างเมืองหลวงพระบางและทรงโปรดให้สร้างวัดวาอารามขึ้นในบริเวณที่เหมาะสมสมพากทหาร้าได้ช่วยกันก่อสร้างเมืองและวัดจนสำเร็จดุลังดวยดี

Chao Khamphira ordered the construction of Luang Phrabang and also built many temples. The soldiers worked together to build the city and temples, achieving notable success.⁷

5. เจ้าคำภีร์มีลูกสาวแสนงามมีพระนามเจ้าจามริเทวี ซึ่บทรงม้าเป็นพิเศษมีองค์รัชีและมหาดเล็กคนสนิทซึ่งเจ้าพันมหาดอยติดตามไปอย่างใกล้ชิดไม่ว่าจะไปทางไหน

Chao Khamphira had a beautiful daughter named Phra Nang Chao Chamaridewi. She was very fond of horseback riding. A man named Chao Phan Mahat was her attendant and royal page. He followed her closely everywhere they went.

6. เมืองหลวงพระบางเป็นเมืองที่เจริญมาก พากจีนอยู่รู้ว่าเมืองนี้มีริบู ก็ได้ยกกองทัพมาตี ในที่สุดเมืองนี้ก็ถูกตีแตกจนได้

The city of Luang Phrabang flourished. The Han, who had become aware of the city's prosperity, raised an army and attacked. In the end, the city fell.

7. เจ้าคำภีร์เจ้าเมืองหลวงพระบางจึงให้คิดความรีพำบิจารและนำของมีค่าเป็นทองคำและทหาร้าอกกิจจำนวนหนึ่งไปด้วย

Chao Khamphira, the Lord of Luang Phrabang, had his daughter Chamari lead the retainers and soldiers out of the city and take along any valuable materials, such as gold.

8. ชาวเมืองบริวารที่อยู่นอกเมืองก็ขอติดตามพระนางจามรีและมีทหารคนสนิทซึ่งเจ้าพันมหาดตามมารักษา พระนางจามรีได้พาบริวารชายหญิงถึงเชียงตุง, รุน

The subjects who lived in the countryside outside the city asked to accompany Phra Nang Chamari and the trusted soldier Chao Phan Mahat as they led the retainers, both men and women, to Chiang Tung, also known as Chiang Rung.⁸

and backs. Anthony Reid has stated that in 16th century Burma and 17th century Siam the “trouser” tattoo, which covered the hips and legs, seemed to be characteristic of the upper classes. Slaves and state bondsmen were also legally required to have specific types of tattoos (Reid 1988: 78). In addition to classifying social rank, tattoos also served as a form of magical protection against injury, illness, and attack (Bowie 2011: 131).

⁷ According to Martin Stuart-Fox, the “early formation of a principality in the region of Luang Phrabang is shrouded in myth” (1998: 19). However, in all the origin myths of the Lao, Khun Borum was the first Lao ruler, and his son Khun Lo founded Xiang Dong, which was renamed Luang Phrabang in the latter half of the 16th century (Stuart-Fox 1998: 25, 79).

⁸ Chiang Rung is currently a district (อำเภอ) in the northern Thai province of Chiang Rai. Additionally, beginning in the second half of the 16th century, a different city named Chiang Rung (also known as Cheng Hung) was the name of the capital of the kingdom of Sipsongpanna (Kato 1997: 1). It is puzzling as to why the painter wrote “Rung” and “Tung” next to each other as though they are different names for the same place because they are in fact separate locations. Chiang Tung, or “Kengtung,” was another major center of the Sipsongpanna kingdom located in what is now the Shan State of Burma (Kyaw 1985: 237). According to Aye Kyaw, Kengtung was “situated

Panel 11: arriving at Doi Phiang Dao

9. ณ เมืองจำปี(เมืองฝาง)หรือเมืองคำมีระนคร ระหว่างทาง เจ้าแม่จามรีได้พบช้างในป่าจึงคล้องช้างมาหนึ่งเชือกตั้งชื่อว่าพลายสุวรรณมงคล

In Mueang Champi (Mueang Fang), also known as Mueang Khamiranakhon, they met an elephant in the forest. They caught the elephant with a rope, and thereafter his name was Phlai Suwan Mongkhon (Auspicious Gold).

10. เจ้าพันมหาดทหารคนสนิทได้เป็นหัตตจารย์(ค瓦ญช้าง) ได้นำขบวนออกจากเมืองคำมีระนคร(หรือคำเมืองฝางในปัจจุบัน)พระนางได้ตั้งสักจะ...

Chao Pan Mahat became a mahout (an elephant trainer) and led the people from Mueang Khamiranakhon (or present-day Amphoe Fang).⁹ Phra Nang Chamari made a pledge to the spirits...

11. ...อธิฐานว่าขอให้ไปโดยสวัสดิภาพ ขอให้พญาช้างมงคลนี้นำทางไปปลอดผึ่ง ในที่สุดก็มาถึงดอยเพียงดาว(เชียงดาว) จึงได้พักพลงบริเวรที่บ้านแม่นะ

...and prayed that they would travel safely. They asked Phaya Chang Mongkhon, the auspicious elephant, to lead them along the riverbank. They finally arrived at Doi Phiang Dao (present-day Chiang Dao) and rested in the Ban Mae Na area.

12. ได้หนีล่องมาจนลุนาถึงดอยลูกหรือภูเขาสูงและไกล์แม่น้ำแม่ระมิงค์ พลายมงคลได้ให้หลบลื่นลง

on the Kengtung plains in between two great rivers - the Salween and the Mekong," and was located about halfway between Chiang Rung and Chiang Mai. Hence Kengtung "was important strategically to both Burma and China as Chiang Mai was to both Burma and Thailand" (239).

⁹ Fang is a district in northeastern Chiang Mai province.

Panel 13: Crossing the river at Chom Thong

จากดอยลูกจิ่งมีนามว่าดอยหล่อ เดี่ยวนี้เป็นอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน

They fled until they reached Doi Luk, a tall mountain near the Mae Ra Ming River. Phaya Chang Mongkhon slipped down Doi Luk, so thereafter Doi Luk had the name Doi Lo (ดอยหล่อ or “Slippery Mountain”). Nowadays it is called Amphoe Chom Tong (อำเภอชุมทอง) in the present-day province of Chiang Mai.¹⁰

13. แล้วพากันข้ามไปอีกฝั่งหนึ่งได้เดินลัดเลาะตามฝั่งแม่น้ำไปทางทิศตะวันออกทั้งช้าง, มากและบริวารของพระนางจามรีเดินทางกันไปเรื่อยๆด้วยความอดทน

Then they crossed to the other side of the river and moved eastward, following the riverbank. The elephant, horses and retainers of Phra Nang Chamari walked swiftly and steadfastly.

14. ผู้หญิงที่หาบสัมภาระขึ้นดอยยาวต่างก็อดอ่อนระโดยรอยแรงบางคนถึงกับหายใจทางปากเสียงดังหุยหุยดอยยาวลูกนั้นต่อมาก็มีข้อความอีกอยู่แต่นั้นมา

The women, who were all carrying various provisions up Doi Yao, became exhausted and fatigued. They breathed heavily. Doi Yao Luk was later named Doi I-ui (ดอยอีคุย).

15. เมื่อจากการเดินทางมาเป็นระยะทางไกลจึงทำให้เครื่องทรงช้างเกิดชำรุด พระนางทรงหงุดพัก

¹⁰ Wat Chom Tong, a temple dating from the 15th century, is one of twelve temples deemed a holy pilgrimage site in the Yuan tradition of Theravada Buddhism. These centers are linked with the year of the “twelve-year” or “animal cycle” in which one is born, and they are all said to contain a relic of the Buddha. In most cases it is thought that King Asoka sent couriers to bring the relics to each of these temples. Wat Phra That Hariphunchai in modern-day Lamphun is also one of the twelve sites. For more information on pilgrimage in northern Thailand, see Keyes (1975).

ปลดลงซ้อมแหนมที่ตรงนั้นต่อมาเรียกบ้านแม่แสม

Due to so much travel and wear, the elephant carriage broke and they stopped to rest and repair it. This place was later called Ban Mae Saem (บ้านแม่แสม).¹¹

16. เมื่อซ้อมเสร็จได้เดินทางต่อ และมาถึงยังที่แห่งหนึ่งเจ้าพันอยากจะพักชั่งบ้างพอกดหัวช้าง แต่ช้างไม่ยอมน้อมหัวลง ต่อมาที่ตรงนั้นเรียกว่า “ทุ่งหัวช้าง”

When they finished the repairs, they continued traveling. After some time, Chao Phan wanted to rest the elephant's head, but the elephant did not allow his head to go down. Later, that place was called Thung Hua Chang (ทุ่งหัวช้าง or “Elephant Head Field”).¹²

17. และแล้วก็มารถึงที่แห่งหนึ่ง พลายมงคลได้หยุดเดิน ความช้างจึงสั่งให้น้อมหัวลงตรงบริเวณนั้น ต่อมามีที่เรียกใหม่ว่าแม่ปลง ปัจจุบันเรียกบ้านปวงศ์

Suddenly, Plai Mongkhon stopped walking. The mahout ordered the elephant to bow his head, and later this place was called Mae Plong. Nowadays it's called Ban Puong.¹³

18. พระนางจามรีจึงหยุดพักบริเวณนั้นเป็นเวลาหลายเดือนจึงทำให้เจ้าพันซึ่งเป็นทหารคนสนิทที่รักในการล่าสัตว์พักที่ในเก็บจะออกล่าสัตว์ทุกครั้ง

Phra Nang Chamari stopped in that area for many months. Chao Phan, the soldier, began to love hunting animals; wherever they camped, he would go out hunting.

19. วันนี้ก็เป็นหนึ่งวัน ที่เจ้าพันได้ออกล่าสัตว์ตามปกติแต่ครั้งนี้เจ้าพันไปล่าสัตว์คนเดียวขณะที่เดินอยู่ตามองหาเยื่อ พลันก็ต้องสะดงเจ็บที่ขากรามดูจะจึงรู้ว่าถูกงูเหากัด

One day, Chao Phan went out to hunt as usual, but this time he went alone. He became distracted as he was walking and, all at once, he felt a sudden pain in his leg. He bent over to look and realized that he had been bitten by a cobra.

20. เมื่อถึงเวลาอาหารพระนางจามรีได้ตามหาเจ้าพันเพื่อให้มากินข้าว เพราะเลยเวลามากันนานแล้วจึงให้คนออกตามหาบริเวณที่เคยไป และแล้วคนทั้งสองก็รับคำสั่งของไปหาเจ้าพันทันที

When it was time for the community's meal, Phra Nang Chamari asked her retainers to find Chao Phan and tell him to come and eat because it was already late. She then ordered two people to go out and look in the direction Chao Phan had gone.

21. แล้วคนทั้งสองก็ตามหาเจ้าพันจนเจอ จึงได้รู้ว่าเจ้าพันนั้นถูกงูเหากัดเข้าที่ขาและเป็นมูน่า ชั่วด้วย

¹¹ Ban Mae Saem is currently the name of a village and a school in Tung Hua Chang district in the province of Lamphun.

¹² Tung Hua Chang is presently a district in Lamphun province that borders the northeast side of Li district.

¹³ “Plong” (ปลง) means “agreement” or “realization”, and “Puong” (ปวงศ์) means “group.” Ban Puong is a village in Tung Hua Chang.

เจ้าจะช่วยเจ้าพันอย่างไรดี

Both of them searched for Chao Phan until they found him. They immediately realized that Chao Phan had been bitten in the leg by a cobra, and tried desperately to help him.

22. ดังนั้นคนทั้งสองจึงช่วยกันหาแม่เป้ารีบมุ่งกลับที่พักทันทีขณะที่เข้ามาถึงเขตที่พัก เหล่าบริวารเห็นเจ้าพันจึงรีบวิ่งมาช่วย

The two helped each other carry Chao Phan hastily back to their camp. As soon as they arrived, the community members saw Chao Phan and hurried to help him.

23. เมื่อถึงที่พัก พระนางจามรีจึงรีบไปห่มอบดยาใส่แล้วที่ถูกกัด บางคนช่วยให้แพทย์ด้าวารักษ์ช่วยแต่เจ้าพันก็หาครูสักตัว ต่อมามาเจ้าพันทหารคนสนิทก็สิ้นใจตาย ยังความโศกเศร้าแก่พระนางจามรีกับชาบบริวารยิ่งนัก

Phra Nang Chamari immediately asked a doctor to grind medicine and apply it to Chao Phan's wound. The people asked the guardian spirit of the area to help Chao Phan regain consciousness, but in the end, Chao Phan took his last breath and passed away. An intense, dark sadness enveloped Phra Nang Chamari and the people of the community.

24. เมื่อเจ้าพันตายไปแล้ว พระนางจามรีได้นั่งคิดอยู่คุณเดียวว่าไม่รู้ไปยังทิศไหนดีแล้วพระนางก็คิดได้

After Chao Phan passed away, Phra Nang Chamari sat down alone to think. She did not know which direction to go. Sitting alone, she could think clearly.

25. เจ้าจะให้ช้างนำทาง จึงให้บริวารประดับพวงคำ ให้กับช้างจนเสร็จสมบูรณ์ที่บ้านปวงคำช้างจึงได้ขอให้มว่า“ช้างพวงคำ”

After some time spent in quiet meditation, she decided that their elephant should lead the way. So, her retainers adorned the elephant's neck with a garland of gold. The elephant once again received a new name, “Chang Phuang Kham” (Elephant Golden Garland).

26. พระนางจึงตั้งสัตยาธิฐานพร้อมทั้งบริวารได้ควบคุมท่าทางไปสู่สถานที่ฯ ควรที่จะตั้งบ้านตั้งเมืองแก่ลูกหลาน

Phra Nang and her retainers then presented an offering and beseeched the local spirit to show the elephant the way to a place where they could build a home; a city for their children and grandchildren.

27. ช้างพวงคำได้เดินล่องตามแม่น้ำแม่น้ำแล้ว พวงมาลีดอยลูกหนึ่งได้กลับคืนหลังโดยไม่รู้สาเหตุ ดวงน้ำได้เรียกชื่อว่า “ดอยช้างคืน”

Chang Phuang Kham walked down the bank and followed the shoreline of the River Li. Phuang arrived at a mountain and decided to go over it. From then on the

mountain was called “Doi Chang Khuen.”

28. ขณะที่ช้างพวงคำเดินลัดเลาะมาถึงที่แห่งหนึ่ง ช้างพวงคำสะดุงหยุดและตกใจถึงกับวิงหรือหก เห็นโคนเหงื่อของรากไม้ต้นต่างๆ ที่ตรงนั้นจึงมีชื่อว่าบ้านโป่งหลอกติดบ้านป่ากทกวันนี้

Later, Chang Phuang Kham suddenly stopped and acted surprised. He turned on end and began to run, as if frightened. That place was later called Ban Pong Lok (บ้านโป่งหลอก, the “Frightening Forest”).¹⁴ It borders Ban Pa Hok today.

29. ขณะที่ช้างตกใจวิ่งออกจากตรงนั้นอย่างรวดเร็วไปได้ไม่ไกลนักพวงคำได้หลุดออกจากคอกช้างตก บริเวณนั้น ต้อมาจึงเรียกที่ตรงนั้นว่าบ้านพวงคำ

The elephant ran quickly but he did not go very far. The garland fell off of the elephant's neck and was later found by Chamari's retainers. From then on the area was called Ban Phuang Kham.¹⁵

30. พระนางจามรีเห็นช้างตกใจวิ่งหนี จึงสั่งให้บริการไปสักดหน้าช้างที่สบแวนพากบริวารได้ลัดเลาะ เข้าไปเพื่อไปดักที่สบแวน เมื่อเจอช้างแต่ก็จับไม่ได้

Phra Nang Chamari noticed that the elephant looked surprised; it was running as though something was chasing it. She told her retainers to run ahead and intercept the elephant's path. The elephant ran into them, as they had taken a shortcut to enter the forest and trap him. Even though they had found the elephant, they could not catch it.

31. เมื่อช้างถูกสักดได้หนีลัดเลาะเข้าไปเรื่อยๆ จนสุดท้ายก็เดลงทางห้วยลายบวิวารขอพระนางก็ พยายามติดตามไปทันช้างพวงคำและจับได้ที่บ้านคอมตอ

The people had found the elephant, but he escaped using a shortcut, running quickly along a meandering creek. Chamari's retainers tried to follow the elephant and finally caught him at Ban Om To.

32. พระนางได้จับช้างมาประดับตกแต่งพวงคำใหม่ และพระนางและบริวารได้ตั้งสักจะเป็นครังที่สาม ว่าหากมีบุญบารมีก็ขออำนาจจากเทพยานำช้างหาที่ตั้งเมืองด้วยเกิด

Phra Nang adorned the elephant once again. Despite the fact that Phra Nang Chamari and her followers already possessed a great deal of merit and prestige, they swore allegiance to the gods and asked them for strength and for the elephant to found a city.

33. สิ้นคำอธิฐานช้างได้เดินขึ้นจากห้วยแม่แต่เดินผ่านป่ามาถึงยังห้วยแม่ไปและเดินข้ามห้วยแม่ไป ขึ้นดอยมานิดหนึ่งมาทางทิศตะวันตกของแม่น้ำลี้

At the conclusion of the prayers, the elephant walked up the riverbank and past

¹⁴ Ban Bong Lok is also a village close to Li city.

¹⁵ Ban Phuang Kham is located just outside of Li city, not far from Wat Duang Diao and Wat Ha Duang.

the forest and arrived at a brook. He crossed this brook to yet another one, and then he began to climb a mountain, going westward of the Li River.

34. ช้างยังเดินขึ้นดอยไปเรื่อยๆ ส่วนพระนางจามรีและขบวนบริวารได้ติดตามช้างไปทางๆ ในที่สุดตะวันได้คล้อยต่ำสุดสองแนวไม้ไผ่อยู่บนดอยยาลูกน้ำ

The elephant walked up the mountain quickly, and Phra Nang Chamari and her retainers followed him for a long time. At the end of the day the sun passed beyond the horizon and illuminated the rows of bamboo that lined the top of Doi Yao Luk.

35. แล้วช้างก็เดินมาถึงบริเวณที่มีเนินดินตรงกลางสูงพอสมควร และเรียกชื่อว่าจอมปลวกใหญ่ ข้างบนมีหินขาวคล้ายไข่นก และมีพญานาคฝ่าอยู่หนึ่งตัว

Then, the elephant came to a clearing that had an earthen hill in the middle. It was impressively tall, so they named it Chom Pluak Yai (the Large White Termite Mound). On top of the hill was a white stone that looked like a bird egg and a phayanak (พญานาค, Great Naga or serpent god) guarding the stone.¹⁶

36. พญานังก์ร้องเสียงดังกึกก้องทั่วบริเวณนั้น แล้วเดินรอบจอมปลวกสามรอบได้เงาของหักกิงไม้ที่มีดอกพัดกีจอมปลวก และเอางวงยกขึ้น-ลงทำความเคารพ

The elephant then trumpeted loudly; the noise resounded throughout the area. He walked around the termite mound three times, and broke off a tree branch to fan the naga, in accordance with respectful customs.

37. พระนางกับบริวารจึงหยุดพักบริเวณนั้น และในดินนั้นเองพระนางได้ยินเสียงเคอจะของบริวาร จึงลุกออกมากูกก์เห็นลูกแก้วล้อยขึ้นสองสายกลางจอมปลวก

Phra Nang and her retainers then stopped and stayed in that area. That night she heard the startled cries of her followers, so she quickly arose and went outside to see what was happening. She saw a transparent sphere floating in midair, illuminating the chief termite mound that was in the middle of the others.

38. ลูกขึ้นวันใหม่พระนางจามรีทรงให้บริวารถางເແນาบริเวณจอมปลวกโดยรอบให้สะอาด เพื่อเป็นแกนกลางเมือง และทรงทำพิธีบวงสรวงเทพยดา

At dawn, Phra Nang Chamari had her retainers start a fire in the area around the great termite mound to clear the land before designating it as the center of the city. They also conducted a ceremony to make an offering to the local spirits and gods.

39. พระนางจามรีจึงส่งให้บริวารนำพญานังค์ไปเดินให้รอบๆบริเวณที่พญานังค์จะเดินไปแล้วทำแนวปักเขตเพื่อทำกำแพงเมืองโดยรอบ

¹⁶ For observations and analyses of the role of the naga in the lives of relics, see Strong 2004 as well as Disch 2012, 47-49.

Panel 42: Phra Nang Chamari names the temple

Phra Nang Chamari then ordered her followers to walk the elephant around the area so it could demarcate the boundary of the exterior city walls.

40. เมื่อกำหนดเขตเมืองได้แล้ว จึงบอกให้พลบริวารทั้งชาย-หญิงช่วยกันขุดดitch เมื่องสองข้างบริเวณทั้งชาย-หญิงได้ช่วยกันอย่างเต็มกำลังเป็นเวลานาน

When the borders of the city were established, they told military troops and followers, both men and women, to help each other dig a ditch to make the city seem elevated. The followers worked together tirelessly for a long time.

41. เมื่อกำแพงเมืองเสร็จให้ช่วยกันรักษาไม้ไผ่ที่มีอยู่บ้างแล้ว และให้ช่วยกันปลูกต้นไม้เพิ่มให้รอบเมืองทำเป็นแนวกำแพงที่หนาทึบ มองจากด้านนอกจะมองไม่เห็น

Upon the completion of the city's exterior walls, everyone helped each other collect bamboo and grow bamboo trees around the city to make another opaque wall. It was impossible to see the city from outside the bamboo barrier.

42. หลังจากสร้างเมืองแล้ววัดเสร็จ พระนางได้ตั้งชื่อวัดนี้ว่า “วัดพระธาตุดงเดียง” จากนั้นจึงได้เรียกเมืองนี้ว่าเมืองลี หรือ “เมืองลับลี” ปัจจุบันจึงเรียกเมืองนี้ว่า “เมืองลี” มาตลอด

After the city and the temple were finished, Phra Nang named this temple “Wat Phra That Duang Diao” (วัดพระธาตุดงเดียง, Temple of the Single Sphere). From then on this city was called “Li” or “Mueang Lab Li”. Nowadays the city is called Mueang Li.

Panel 43: The farmers of Mueang Li

43. ต่อมาพากเพียบบ้านเกือกต่อกันอย่างเรียบง่าย มีภักดิ์ภักดิ์ต่างเมืองอยู่เป็นนิjs่วนชาวบ้านเมืองลี้สานใหญ่ยืดอาชีพการทำงาน ทำสวน จนถึงปัจจุบัน

All the villagers lived together happily. They had constant business with places outside the city. The majority of the villagers in Mueang Li worked as farmers and gardeners, and they continue working in these jobs until the present day.

44. คืนหนึ่ง...พระนางได้นิมิตว่า มีลูกแก้วลูกหนึ่งลอยออกจากจอมปุลวากไปทางทิศตะวันออกของเดียววัง และลอยไปมาหาครรช จึงสร้างวัดขึ้นบริเวณเมือง และได้ชื่อวัดนี้ว่า...

One night, Phra Nang dreamed that a translucent sphere was floating from the Great Termite Mound to the area east of Wiang Wang. It floated back and forth five times. Therefore they built a temple in the city area and the name of the temple was...

45. ...วัดพระธาตุห้าดوان ตั้งชื่อวัดตามนิมิต พระนางได้ทรงเดี็จมาดูการสร้างวัด และทรงพูดคุยกับพระภเนစเรื่องการสร้างวัดวามีคุปสรวคหรือเปล่า

...Wat Phra That Ha Duang (วัดพระธาตุห้าดوان, Temple of Five Spheres). It was named according to Chamari's auspicious dream. Phra Nang Chamari oversaw the temple's construction and spoke with the novices and monks about any obstacles they encountered during the building process.

46. ทรงสร้างเมือง วัดวาอารามเสร็จ ทำให้ประชาชนได้ทำบุญทำทานในพระพุทธศาสนา

ประชาชนจึงได้ทำการค้าขายภายในเมืองมีความสุขดี

When the temple complex was finished, the population made merit and brought alms to the monks, in accordance with Buddhist practices. The population of Li was able to conduct fruitful business in their city, and the people were very happy.

47. ต่อมานั้นนอกเขตพระราชฐาน พระนางจามรีทรงสร้างวัดอีกหลายวัดด้วยกัน ที่คงทน ตามมาเล็กๆ กว้างแค่ตุ่นน้ำ วัดพระธาตุดูดงเดียว วัดพระธาตุหาดง

Not long afterwards, Phra Nang Chamari built many more temples outside the royal borders that endure until now, including Wat Phra That Duang Diao and Wat Phra That Ha Duang.

48. ช้างคุณูบารมีที่เป็นทั้งพาหนะนำทาง และพาที่สร้างเมืองแล้ว พญาช้างมงคลก็ทรงด้อยด้วยได้ตายหลังจากที่สร้างพระธาตุเสร็จ ก็ได้ทำการเผาศพพญาช้าง

The elephant was very meritorious; he was not simply a vehicle for transport, but also the guide who showed them the place to build their city. The auspicious elephant passed away after the temples were completed, and they built a funeral pyre for him.

49. จากนั้นนำกระดูกพญาช้างมงคลฝังและໂรอยรอบพระธาตุดูดงเดียว และอนุสาวรีย์พญาช้างก็ติดกับพระธาตุดูดงเดียว มาจนถึงปัจจุบันนี้

After the funeral, they took the elephant's bones and buried them in the earth around the chedi of Wat Phra That Duang Diao. At present, there is a monument to the elephant next to the stupa.

50. จากนั้นพระนางจามรีจึงได้ทำน้ำบ่อบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง และได้ทำการค้าขายกับเมืองแก่งสระบุรี โดยการล่องเรือตามแม่น้ำลี้สู่แม่น้ำปิง และไปตามแม่น้ำปิงเรือยๆ จนถึงเมืองแก่งสระบุรีซึ่งเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรือง

Phra Nang Chamari continued to care for her kingdom, which succeeded and flourished. People conducted business with Mueang Kang Soi by rafting on the Li River to the Ping River, and then following the Ping River to reach Mueang Kang Soi, which was a very developed city at the time.¹⁷

51. ซึ่งมีพระเจ้าขอมีเหล็กและพระแม่เจ้าบัวตูมเป็นผู้ครองเมืองพอค่า เมืองต่างๆ ที่มาค้าขายได้นำมาและแกะแวรนมากว่าย

Phra Chao Kho Mue Lek ("Lord Iron Wrist") and Phra Mae Chao Bua Tum were the rulers of Kang Soi. Traders from many lands came to buy and sell their products, and offered the king and queen valuable goods such as crystals and rings.

52. กาลเวลาถัดไปเมืองมาตามก្រោងอนិจจ พระนางจามรีก็ได้สิ้นอายุยังไม่ถึงหนึบปี ยังความ

¹⁷ At present, there is a temple named Wat Phrathat Kang Soi in Samngao district of Tak province. According to a Thai tourism website, the ancient city of Mueang Soi still exists (Travel Thaiza. n.d.).

เศรษฐีโคกแก่ข้าบบริหารทั่วเมืองลี้

Some time lapsed, and following the laws of impermanence, Phra Nang Chamari passed away before she was sixty years old. Attendants and retainers throughout the city of Li were very sad.

53. เมื่อครบกำหนดสวดแล้ว เหล่าอัมมาตผู้ใหญ่ ทหารมหาดเล็กและชาวบ้านร่วมกันถวายพระเพลิงแด่พระศพพระนางจามรีเทวี

When all of the chanting was finished, groups of high-ranking officials, royal pages, soldiers, and villagers congregated to offer a funeral pyre and ceremony for Phra Nang Chamaridewi.

54. ลุ่มมาถึงสมัย เจ้าনิวมีองามปักกรอง บ้านเมืองได้มีความเจริญรุ่งเรืองและการติดต่อค้าขายกับหัวเมืองต่างๆ จนร่วมลือทั่วสารทิศ

After Phra Nang Chamari's death, Chao Nio Mue Ngam ("Ruler with Attractive Fingers and Hands") governed. The land was prosperous and successful, and the people had business communication with the leaders of many different lands. Rumors of Li's success spread in all directions.

55. กิตติศัพท์ของเมืองลี้ ได้ไปเข้าบูพญาเมืองไถ่เมืองสุโขทัยบุคตันฯ จึงได้เรียกคำมาต, มหาดเล็ก, ให้หลวงประชุมวางแผนที่จะได้ยกทัพมาตีเมืองลี้ และจึงให้หลวงดูฤกษ์ยามเพื่อจะได้ยกทัพเข้าตีเมืองลี้

News of Li's prosperity and prestige soon reached the Lord of early Sukhothai. The Lord summoned his court officials, pages, and the royal astrologer to meet with him so they could plan to raise an army and conquer Li. He had the astrologers predict an auspicious time for when he should advance his army.

56. ครั้นแล้วพญาเมืองไถ่จึงยกทัพขึ้นมา ทหารเป็นทัพใหญ่ออกจากเมืองสุโขทัยมุ่งสู่เมืองลี้ เพื่ออยาจจะได้เป็นเมืองขึ้นต่อไป จึงสั่งให้เร่งฝ่า

After that, the Lord of Sukhothai advanced an army of elephants, horses, and soldiers. Sukhothai's army was large, as they intended to fight Li and colonize it. The Lord ordered them to gallop quickly.

57. ไม่กี่วันก็มาถึงและพักทัพบริเวณเขตเมืองลี้เพื่อพักเหนื่อย หลังจากพักแล้วก็วางแผนเข้าตีในวันต่อไป เมื่อเตรียมทัพพร้อมแล้วจึงได้ยกทัพเข้าตีทันที

They arrived after only a few days of travel, and the army rested in an area near Li because they were exhausted. After they had rested, they planned to enter Li and conquer it. When they were prepared and all of the soldiers were ready, they advanced and attacked.

58. เมื่อเข้าตีได้ไม่นานนักได้สูญเสียทหารเป็นจำนวนมาก จึงได้สั่งให้ยกทัพกลับที่พักก่อนเพื่อ

จะได้วางแผนกันใหม่ และได้สั่งให้คุณแล้วกษาทหารบادเจ็น

It did not take long before Sukhothai's forces lost a large number of soldiers. The Lord ordered the forces to retreat and return to the place where they had rested earlier in order to re-strategize and look after the soldiers who were injured.

59. จากการที่เข้าตีไม่ได้ เพราะเมืองล้อมปูกลูกตันไม่เป็นกำแพงหนาแน่นไม่สามารถตีได้ จึงได้คิดกลยุทธ์ตอนล่าด้วยให้เออเงินติดธนูยิงไปให้ชนไม่ได้โดยรอบ

They could not enter Li because the bamboo trees had grown into a very dense exterior wall. They were not capable of defeating Li through direct attack, so they thought of a new strategy after they retreated. They would attach money to arrows and shoot them into the bamboo trees.

60. หลังจากที่เข้าตีเมืองล้มสำเร็จ กับต้องสูญเสียทหารจำนวนมาก พญาเมืองได้สั่งให้ถอนทหารทั้งหมดกลับสู่เมืองสุโขทัย...เห็นอย่างไรไปตามๆกัน

Because the forces of Sukhothai had suffered crippling losses, the Lord of the Southern Land ordered all of his soldiers to retreat and return to Sukhothai. They were very exhausted and fatigued.

61. หลังจากนั้น ไม่นานพญาเมืองได้ส่งทหาร ปลอมตัวเป็นชาวบ้านเมืองลี้ปะปันผ้ามาอาศัยอยู่ในเมืองนี้เป็นเวลานาน

It was not long before the Lord of the Southern Land ordered soldiers to disguise themselves as Li villagers. They planned to comingle and reside in Li for a long time.

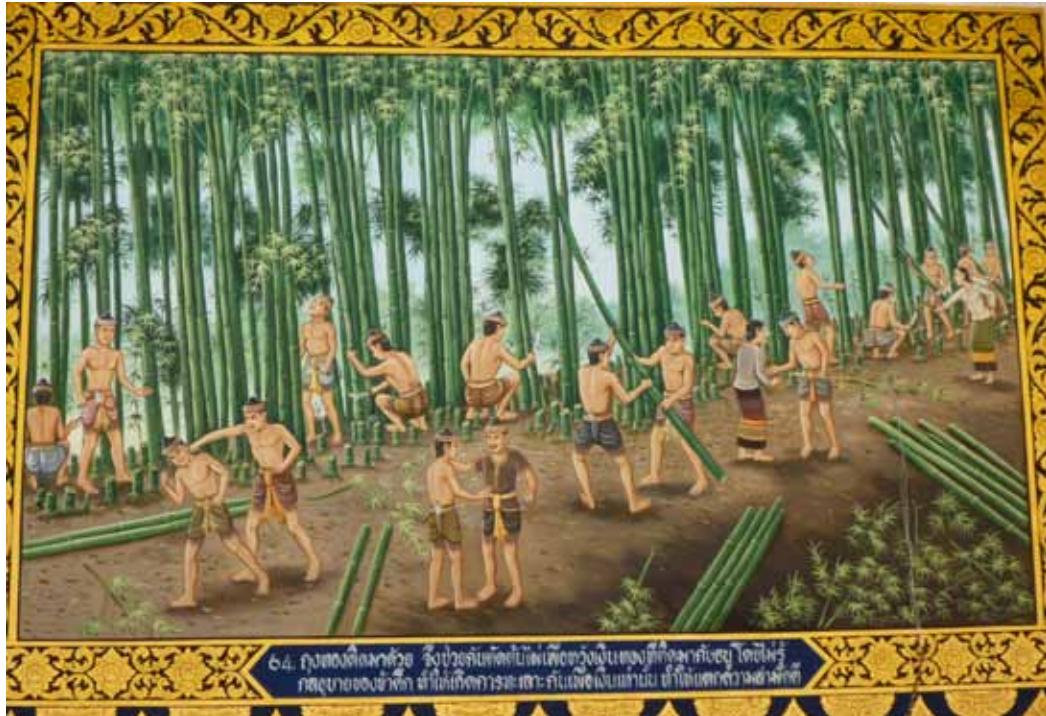
62. หลังจากสงครามสงบ เจ้าเมืองลี้สั่งให้ทหารและชาวบ้านลี้ช่วยกันซ่อมแซมลิ้งของที่เสียหายจากสงคราม เช่นรั้วไม้ไปประดู

After the war settled, the ruler of Li ordered soldiers and villagers to help each other repair things that had been damaged by the war, such as the bamboo hedge and the gate.

63. เมืองจากรั้วหรือกำแพงเมืองเป็นไม้ไผ่นานวันเกิดชำรุด ไม่ไผ่แห้งพากทหารและชาวบ้านช่วยกันตัดไม้ไผ่ลงมาเห็นลูกธนูติดอยู่และมีถุงเงิน

The bamboo wall had been left broken and unattended to for many days, and as a result the bamboo dried out. All the soldiers and villagers were helping to cut down the bamboo when they noticed the arrows caught in the bamboo and the small pouches of money attached to them.

64. ถุงทองติดมาด้วย จึงช่วยกันตัดต้นไม้เพื่อหังเงิน-ทองที่ติดมากับธนูโดยไม่รู้กลุบabayของชาติคึก ทำให้เกิดการทะเลาะกันเพื่อเงินเท่านั้น ทำให้แตกความสามัคคี

Panel 64: cutting down the bamboo trees

They helped each other cut down the bamboo trees because they desired the gold. They did not know about the enemy's scheme, so fighting broke out over the money. This fighting shattered their unity.

65. สายลับที่เข้ามาสอดแนม ได้เข้าไปส่งข่าวให้เจ้าเมืองทางใต้ได้รับทราบก็หัวใจของพวกเจ้าที่ข้าศึกได้หลงกลุบایที่ดวงไว้สำเร็จ จึงส่งให้ตระเตรียมทหาร

The spies who had sneaked in went to give news to the Lord of Sukhothai, who laughed when he received the news. He was pleased that the enemy was mentally weak and the scheme had proved successful. He then ordered the soldiers to prepare themselves for battle.

66. จากนั้นไม่นาน พญาเมืองใต้จึงได้ยกทัพออกจากเมืองใต้ มุ่งสู่เมืองลี้ทันที่เพื่อโจรตีเมืองลี้ให้ได้ จึงเร่งเดินทางเมื่อเข้าเขตของเมืองลี้แล้วได้หยุดทัพ

The Lord of the South quickly led his army to fight Li and conquer it at once. They traveled hurriedly and just before they entered the borders of Li, he stopped his troops.

67. เมื่อได้พักเหนื่อยจากการเดินทาง เจ้าเมืองศรีสัชนาลัย ได้ส่งให้ทหารออกเดินทางบุกเข้าโจรตีเมืองลี้ทันที่ ทหารเมืองลี้ได้ออกมาต่อสู้อย่างสุดความสามารถ

They stopped to rest because they were tired from traveling. The ruler of

Mueang Si Satchanalai¹⁸ ordered the soldiers to invade and conquer Li at once. The soldiers of Li came out to face the intruders with all their might.

68. ທ້າງເມື່ອລື້ຖ້ານກຳສັ່ງທ່າງຂອງສະຫະລັບໄມ້ໄວຈຶ່ງດອຍເຂົ້າປະຕູເມື່ອໄປ ດັ່ງນັ້ນເຈົ້າເມື່ອງ
ສະຫະລັບຈຶ່ງສັ່ງໄພພລອນູຍິງອູນໄຟເຂົ້າສີເມັນບານເປັນກາຣໃຫຍ່ເປັນກາຣຂ່າວຸນ

The soldiers of Li resisted but Si Satchanalai did not waver, so Li retreated behind the city gates. Consequently, the leader of Si Satchanalai ordered his archers to shoot a storm of flaming arrows into the village to terrorize them.

69. ຂ່າວຸນເມື່ອລື້ຖ້ານຕີດ້ວຍລູນໄຟລູນບັນເວືອນ ຂ່າວຸນຫ່ວຍກັນດັບ-ໄຟ ສ່ວນທ່າງໄດ້ອອກສູງບ
ຕານສັດຮູຍາຍເຂົມແຂງທັງໝາຍ-ຫຸ່ງ

The villagers helped each other put out the flames while groups of soldiers rushed out of their homes to fight the battle. Both the men and the women of Li resisted the enemy vigorously.

70. ແລະໃນທີ່ສຸດກົດຕູນກຳລັງອັນເພັ້ນເງົ່າກ່ຽວຂອງຂ້າຕຶກໄມ້ໄວ ຈຶ່ງຂອບລູກຈຸງຫດານ ວ່າ ຄວາຍໜີກັນ
ອລ່ມມານ ບານຂອງລູກໄຟໄໝ່ມ່ນດ

Despite Li's resistance, the enemy did not falter. The people of Li carried their children and grandchildren out of the city. The cows and buffalos stampeded chaotically. All of the windows of all of the homes were set on fire.

71. ດັ່ງນັ້ນ..ພຣະເຈົ້ານິວມື່ອທຽບອອກຮັບເຂົ້າຕອສູງກັບຂ້າຕຶກຍ່າງເພັ້ນຂ້າຕຶກລົມຕາຍເປັນຈຳນວນ
ນາກ ຈຶ່ງລູກພລອນູຍິງຢືນຕາຍດັ່ງການ

Phra Chao Nio Mue courageously went out to battle the enemy. He executed the leader of Si Satchanalai with one downward blow of his sword, while many people lay dying nearby. Phra Chao Nio Mue was shot by an arrow and died standing up, as shown in the picture.

72. ເມື່ອພຣະເຈົ້ານິວມື່ອຈຳນວນສິ້ນພຣະນມ ຂ້າຕຶກໄລ່ມ່າພັນໜ້າວຸນທັງໝາຍ-ຫຸ່ງ ລູກເລັກເຕັກແດງອ່າງ
ທາງໆ ແລະໄຫດເຫັນທີ່ສຸດ

After Phra Chao Nio Mue Ngam passed away, the enemy pursued and killed villagers, both women and men. Small children were cruelly and brutally murdered.

¹⁸ The text at times refers to the enemy leader as the ruler of Sukhothai and in other instances as the ruler of Si Satchanalai or “Lord of the South”. The ancient remains of what is now called Si Satchanalai are located about fifty kilometers north of Sukhothai (Vickery 1990, 1). Inscriptions emphasize the importance of Si Satchanalai as a “twin city” to Sukhothai, but while Sukhothai grew as a political center, Si Satchanalai’s influence lessened, particularly in the 14th century (Vickery 1990, 26). See Vickery (1990) for an explanation based on epigraphic, textual, and architectural evidence as to why Si Satchanalai and Sukhothai were separate cities.

73. หลังจากชนะศึกสงคราม เจ้าเมืองศรีสัชนาลัยจึงเลี้ยงเหล่าแก๊ททหาร พวกรหารกินเหล้าไปก็เกิดกำหนดเห็นพวกราواๆที่จับเป็นเชลยได้ช่วยกันชุดไปข่มขืน ครัวขัดขืนถูกฆ่าทิ้ง พวกรที่เฝ้าบ้านเรือนจนวอดวาย พวกรที่ขันสมบติกรขึ้นไปจนหมด

After winning the war, the ruler of Si Satchanalai provided liquor for his soldiers. Groups of soldiers drank and then looked towards the groups of captive women, whom they seized and raped. Whoever resisted was killed, and their bodies were carelessly discarded. The soldiers then burned the homes until they were completely razed. They carried off everything of value.

74. เจ้าเมืองศรีสัชนาลัยให้ทหารเมาవัดและเจดีย์ หลังจากสั่งให้ห้ามเผาดัดหัวเสียบประจานอย่างโหดเหี้ยม และได้ยืนสั่งการให้ทหารช่วยกันหาฟืนมามากๆเผาเจดีย์เอาห้องค่า

The Lord of Si Satchanalai ordered his soldiers to ruthlessly kill and decapitate the local monks and then search for firewood so they could burn down the chedis and temples and take the gold that was left.

75. หลังจากเสร็จสิ้นสงคราม จึงได้เคลื่อนทัพกลับเมืองศรีสัชนาลัยพร้อมกับต้อนเขาเชลยจากเมืองลี่ที่ยอมจำนนกลับไปด้วยเป็นจำนวนมากๆเดินลัดเลาะตามไหหลดอย

After the war, the soldiers were deployed back to Si Satchanalai along with prisoners from Li who had surrendered. There were many prisoners, and they took shortcuts through the mountains.

76. ขณะที่เดินทางขบวนโดยมีท่าหารคุ้นอย่างแน่นหนา และมีโอกาสอยู่หลายครั้งแล้วมีวันหนึ่งจึงสงบโอกาส จึงได้หลบหนีออกจากได้ประมาณ 9-10 คนอย่างลำบาก

Soldiers were guarding the caravan carefully, but once in a while they were not watching their prisoners. One day about nine or ten people were able to escape the caravan.

77. เมื่อเสร็จสิ้นสงครามไปแล้วจึงเหลือแต่ซากศพทั้งนอนตายทั้งคนและช้างบวิเวณเวียงวังศพเน่าเปื่อยทั่วทั้งแรงและการุณิกกินซากศพทั้งช้าง-คน

When the fighting was over, only the strewn corpses of humans and elephants remained in Wiang Wang, and vultures and crows swarmed to peck at the decomposing bodies.

78. หลังจากนั้นไพร่พลที่เหลือได้กลับมาดูว่าจะสามารถบูรณะปรับปรุงได้หรือไม่ ได้ลงความว่าไม่เพริ่งจะสามารถก่อการดูดทั้งคนและสัตว์

Later, some of the troops who had survived the war returned to see if they could restore Wiang Wang. They concluded that they could not revitalize their former home because all that remained were piles of human and animal bones.

79. จึงได้อพยพขึ้นไปทางทิศตะวันออกอีกฝั่งของแม่น้ำลี้ และได้สร้างบ้านแปลงเมืองขึ้น ได้รับความนิยมเรียกว่า “บ้านวัดหลวง”

Panel 72: The Si Satchanalai troops slaughter the people of Li

They migrated back westward again along the shore of the Li River. They built a new city, and a temple and monastery. Nowadays, the land is called Ban Wat Luang.

80. [No text for number 80]

81. หลังจากนั้นที่บริเวณนี้ จึงกราบเต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด จึงทำให้พราภรณ์เข้ามาล่าสัตว์ ในบริเวณนี้ จึงโดนผีเจ้าหลอกกิ่งหนีหน้างั้น

In subsequent years, wild brambles overtook Li and a diverse range of wild animals populated the area. Groups of hunters liked to come and hunt in this area, but they were always frightened away by the ghosts.

82. เมื่อจากเวลาผ่านมานาน 800 กว่าปี จึงเป็นป่ารก ได้มีคนเข้ามาขุดหาของเก่า จึงถูกผีเจ้าที่หลอกหลอน บางคนอาจมองว่าเป็นภัยคุกคาม

Eight hundred years passed and Li turned into a jungle. Once in a while, thieves came to plunder the area for ancient artifacts, but they too were scared off by ghosts. Some people brought a shaman in hopes of quelling the spirits, but the shaman was strangled by them.

83. 1. เจ้าปุ่เหลือง 2. เจ้าเมจามรี 3. เจ้าข้อมือเหล็ก 4. เจ้าหลวงตะเมะ 5. เจ้านิมีองาม 6. เจ้าจอมสูง

Panel 84: Khruba Sriwichai directs the rebuilding of the chedi

Portraits of leaders of Li: 1. Chao Pu Lueang 2. Chao Mae Chamari 3. Chao Ko Mue Lek 4. Chao Luang Ta Moe 5. Chao Nio Mue Ngam 6. Chao Chong Sung.

84. สมัยครูบาศรีวิชัยได้พาลูกศิษย์พร้อมทั้งพระเณรบูรณะบริเวณพระวิหารเก็บอิฐที่พังตกเกลื่อนขันเรียงเป็นฐานพระเจดีย์...ยังไม่เสร็จ

During Khruba Sriwichai's¹⁹ time, he led his students and novices to reconstruct temples in northern Thailand. The monks gathered the bricks from the ruins of Wat Duang Diao, and rearranged them to be the base of a chedi. In this painting, the chedi is still not finished.

85. ต้อมา..สมัยครูบาขาวปี ได้มาจำพรรษาที่วัดพระธาตุดวงเดียวยาพรรษาได้บูรณะวัดโดยสร้างศาลาหนังบริเวณบนกำแพงมีปรากภูถึงปัจจุบัน

¹⁹ Born in Li in 1878, Khruba Sriwichai was, and remains, one of the most revered and well-known monks in northern Thailand. The title khruba is still commonly used in Lanna regions and among the Buddhist Tai groups of Burma, Laos, and Sipsongpanna (Treesahakiat 2011: 9). Khruba Sriwichai was known for his magical powers, his charisma, his campaign to renovate the many dilapidated Buddhist temples of northern Thailand, and his resistance against the Buddhist establishment in Bangkok. Around 1899, Khruba Sriwichai became the abbot of a temple in Li called Wat Ban Pang, and soon after began building new monasteries outside of town so that he could focus on his meditation practice. Just as Queen Chamari had a vision of the five glowing orbs that prompted her to begin construction of Wat Ha Duang, Khruba Sriwichai also frequently claimed to have visions that he interpreted as auspicious signs, indicating that he should build new temples. For example, prior to building the new monasteries on the hilltops outside of Li, Khruba Sriwichai had a dream “where he saw a light moon emitting beautiful rays through the midst of clouds” (Swearer 1988: 78-79).

Years later, Khruba Khaopi²⁰ came to Wat Duang Diao to stay during the rainy season following the holiday of Khao Phansa. He continued Khruba Sriwichai's renovations by building a sala behind the area over the exterior city wall. It is still there today.

86. ຈນກຮະທັງປີ ແຂກຕາມ ຄຣຸບາຊ້າຍະວະສາພັນນາ (ຫລວງປຸງສົງ) ພ້ອມຄດະສີບູງຈະພະພະຫາດຸ ເຈື້ຍດວງເດືອນ ແລວເສັງຈົປີ ແຂກຕາມ

Up until the year 2532 (1989), Khruba Chaiyawong Sapanna (Luang Pu Wong or “Khruba Wong”) along with his students renovated the chedi of Wat Duang Diao which they finished in the year 2538 (1995).²¹

87. ພະອີກາຣປີຍວັນນີ້ ຈູດສີໂລ(ບຸນູຍືນ) ເຈົາວາສັດດວງເດືອນ ທຳກາງບູງຈະພະພະຫາດຸໜຸ້ມທອງຈັງໂກ້ ແລະມີມູາຕີໂຍມທ້າສາຣທິກ ມາຮັບເປັນເຈາກພວມ

Abbot Piyawat Titsilo (Bunyuen), the current abbot of Wat Duang Diao, has made renovations on the chedi, covering it in gold. People come from all over Thailand to visit the temple.

88. ນີ້ດີ່ອບໃຈເວນໄມຍໃນວັດດວງເດືອນ(ໃນປັຈຸບັນ) ປຶ້ງບູງຈະໂດຍພະອີກາຣປີຍວັນນີ້ ຈູດສີໂລ(ບຸນູຍືນ) ໂດຍມີພະດູກວັດເຄີນຮອແລະແມ່ຈີ ຂ

This painting depicts the grounds of Wat Duang Diao as it stands today. Abbot Piyawat Titsilo (Bunyuen) was assisted in the renovations by one temple resident (ຜູກວັດ), one novice and five nuns.

89. ພະນາງຈາມນີ້ ໄດ້ໄປເກີດເປັນເທິກິດາ ມີຊື່ໃໝ່ວ່າ... “ເທິກິດາຈາມວິມຫາເກົ່າ”

Phra Nang Chamari was reborn as an angel. Her full name is Goddess Chamarimahadewi.

90. ກາພຈຳລອງແພນທີ່ຕາມໃຈນດວັດພະບາດດວງເດືອນ(ກລາງເວີຍງ)ແລະເຄຍເປັນເມື່ອລັ້ດໂບຮານ: ທ່າງ ຈາກຄໍາເກອລີ້-ເກີນ 2 ກມ

This picture is a reproduction of the temple complex according to the real estate title of Wat Phra That Duang Diao. It used to be the ancient city of Li: it is now just over two kilometers from Li.

²⁰ Khruba Khaopi is another revered monk in northern Thailand. Khruba Sriwichai re-ordained him after he was de-frocked by the Sangha in Bangkok (Treesahakiat: 46). There is a large monument to Khruba Sriwichai, Khruba Khaopi, and Khruba Chaiyawong Sapanna located near the market in the center of the town of Li.

²¹ According to Thai websites dedicated to Buddhist and local history, Khruba Chaiyawongsapanna was born in 1913 to a poor family in Ko district of Amphoe Li. He is another respected monk who renovated and revitalized northern Thai temples, in the tradition of Khruba Sriwichai. Like Khruba Sriwichai, he had a strong following from the local Karen community (“ປະວັດແລະປົງປາທລວງນູ້ຄູນາ,” 2013; “ປະວັດພະບູກທົມບາທຫຍ່ມ,” 2013).

91. รูปพระธาตุในอดีต สมัยเจ้าแม่จามรีได้สร้างไว้ และต่อมาได้มีครุบาริวัชัย, ครุบากาوابี, ครุบากองศ์ บูรณะต่อๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน

This picture represents the various transformations of the stupa. It was built in the time of Chao Mae Chamari, and later, Khruba Sriwichai, Khruba Khaopi, and Khruba Wong continued restoring it until the present day.

Shrine to Phra Nang Chamari at Wat Duang Diao, Amphoe Li

The panels at Wat Duang Diao, Amphoe Li

References

ประวัติวัดพระพุทธอบท้ายตม (History of Wat Phra Phuthabat Huai Tom). 2013 (April 18). Retrieved February 23, 2014, from <http://www.leeradio.com/index.php/2013-04-17-10-27-14/14-2013-05-10-16-49-16/2013-05-10-16-50-32/12-2013-04-17-17-37-27>

ประวัติและปฏิปทาหลวงปู่ครูบารชัยยะวงศ์พัฒนา (History and Practices of Luang Pu Khruba Chaiyawong Sapatana). 2013. Retrieved February 23, 2014, from <http://www.dhammadjak.net/forums/viewtopic.php?t=44829>

Bowie, K. A. 2011. Polluted Identities: Ethnic Diversity and the Constitution of Northern Thai Beliefs on Gender. In V. Grabowsky, *Southeast Asian Historiography, Unravelling the Myths: Essays in Honour of Barend Jan Terweil*. Bangkok: River Books, pp. 112-127.

Cohen, P.T. 1998. Lue Ethnicity in National Context: A Comparative Study of Tai Lue Communities in Thailand and Laos. *Journal of the Siam Society*, 86, 1&2: 49-61.

Disch, H. 2012. A New Vision: Chamari, Chamadewi, and Female Sovereignty in Northern Thailand. *Studies on Asia* 4, 2: 1-60.

Kato, K. 1997. Changes in Sipsongpanna in the Eighteenth Century: Focusing on 1720s-1730s. *The Journal of the Faculty of Letters*, Nagoya University, 43: 1-18.

Keyes, C. 1975. Buddhist pilgrimage centers and the twelve-year cycle: Northern Thai moral orders in space and time. *History of Religions* 5, 1: 71-89.

Kyaw, A. 1985. Burmese Sources for Lan Na Thai History. *JSS* 73: 235-249.

Reid, A. 1988. *Southeast Asia in the Age of Commerce, 1450-1680: Volume One: The Lands below the Winds*. New Haven: Yale University.

Simms, P. A. 1999. *The Kingdom of Laos*. Richmond: Curzon.

Strong, J. S. 2003. Toward a Theory of Buddhist Queenship: The Legend of Asandhimitta. In J. C. Holt, J. N. Kinnard, and J. S. Walters, *Constituting Communities: Theravada Buddhism and the Religious Cultures of South and Southeast Asia* (pp. 41-56). Albany: State University of New York.

Strong, J. S. 2004. *Relics of the Buddha*. Princeton: Princeton University.

Stuart-Fox, M. 1998. *The Lao Kingdom of Lan Xang: Rise and Decline*. Bangkok: White Lotus.

Sweare, D. K. 1988. The Monk As Prophet and Priest. In P. Gaeffke and D. A. Utz, *The Countries of South Asia: Boundaries, Extensions, and Interrelations*. Philadelphia: Department of South Asia Regional Studies University of Pennsylvania, pp. 72-90.

Swearer, D. K. and Sommai, P. 1998. *The Legend of Queen Cama: Bodhiramsi's Camadevivamsa, a Translation and Commentary*. Albany: SUNY.

Travel Thaiza. n.d.. Retrieved February 17, 2014, from <http://travel.thaiza.com/หลงเดนหัวดพระธาตุແນ່ງສຽງ-ຄູ່ທະນະແທງຫາດີແມ່ປິງ/260312>

Treesahakiat, I. 2011, April 29. The Significance of Khruba Sriwichai's Role in Northern Thai Buddhism: His Sacred Biography, Meditation Practice and Influence. Master's thesis, University of Otago, Dunedin, New Zealand.

Vickery, Michael. 1990. The Old City of 'Chaliang' – 'Sri Satchanalai' – 'Sawankhalok': A Problem of History and Historiography. *JSS* 78, 2: 15-29.

Withayu Chumchon Khon Mueang Li (Mueang Li Public Radio). 2013, April 18. Retrieved February 23, 2014, from ປະວັດວິວະພູທອບາທໜ້າຍຕມ: <http://www.leeradio.com/index.php/2013-04-17-10-27-14/14-2013-05-10-16-49-16/2013-05-10-16-50-32/12-2013-04-17-17-37-27>

Wyatt, D. K. 2003. *Thailand: A Short History, 2nd Edition*. New Haven : Yale University.